

İZMİR YANGINI VE ÇAĞRIŞTIRDIKLARI ÜZERİNE

Damla DEMİRÖZÜ*

Özet

Bu makale İzmir Yangını ve 1922 sözcüklerinin çağrıştırdıkları nedeniyle yazılmıştır. Makalenin amacı İzmir Yangını kimin çıkardığını araştırmak değildir. Aksine, bu makalede önce İzmir Yangını'nın Türk ve Yunan toplumsal hafızalarına nasıl yankılandığına kısaca değinilmiştir. Sonra resmi Yunan anlatısından farklı bir dille İzmir Yangını'na ya da memleketinden ayrılışlarını anlatan üç farklı yazarın üç farklı romanına odaklanılmıştır. Bu romanlarda dillendirilen anlatı, ben ve 'öteki' ilişkisi incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: *İzmir Yangını, 1922, Ben ve 'Öteki', Anlatı, Roman, Resmi Anlatı.*

Abstract

The Fire Of Smyrna and Its Reflections

This article studies the Fire of Smyrna and the reflections of 1922. It does not aim to investigate who sets the fire, yet, on the contrary, it will reveal how it reflected on the Turkish and Greek collective memory. It will then focus on three novels about the fire of Smyrna or seperation from the mainland by three different novelists. It will study the story telling in these novels, how it differs from the national story telling and the perception of me versus the 'other'.

Keywords: *The Fire of Smyrna, 1922, the 'Other' and I, Story Telling, Novel, National History Writing.*

“Yunanlılar İzmir'i Türklerin yaktığını söylüyorlar,
Türkler de Yunanlıların yaktığını.
Gerçeği kim bilebilir ki.
Bu konuda tartışmaya hevesim yok.”

Yorgo Seferis

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Çağdaş Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
ddemirözü@hotmail.com

1.Giriş

Tüm dünyada görülen, tartışılan, doğruluğuna inanmadığımız ya da inandığımız pek çok konu Türkiye’de sansürlenmeye hâlâ devam ediyor. Bu ısrarlı ve günümüz koşullarında faydasız sansürleme eğilimi bir hayli ilginç, hatta çocukça. Sansür yüzünden bize yakışırılığını tasvip anlatıya müdahalede bulunuyor; bu anlatıyı eksiltip değiştiriyor; kendi anlatımıza yaklaştırmaya çalışıyor.

18 Nisan (2010) tarihinde CNBC televizyon kanalında izleyici ile buluşan *Pacific* adlı dizi daha yayımlanmadan ünlendi. Basında çıkan haberler sayesinde hepimiz söz konusu dizinin sansürleneceğini öğrendik. Dahası, hangi sözcüklerin niçin sansürleneceği hususunda bilgi sahibi olduk. Söz konusu sansürün gerekçesi konusunda da aydınlatıldık. Aşağıdaki satırlar bize bu sansürün niçin yapıldığını anlatan açıklamalardan sadece bir tanesi:

1922’de Yunan işgalinden kurtulan İzmir kasıtlı şekilde bir Yunan kenti gibi gösterilip Türkler tarafından istila edildiği, yakıldığı anlatılıyor. Tarihi gerçeklerin saptırılması, dünya kamuoyunda yanlış algı oluşturulması, Pasifik bölgesini ve 1940’ları konu alan bir senaryoda Anadolu kenti olan İzmir’den ve 1922’den bahsedilmesi bu diyalogun kasıtlı bir amaçla yazıldığını gösteriyor. Dizinin temel aldığı dört kitaptan biri olan 'Helmet for My Pillow' adlı kitapta yazar Robert Leckie'nin anılarında böyle bir diyalogdan hiç bahsetmemesi de bu görüşümüzü güçlendiriyor. (http://www.gencbilim.com/KulturSanat/The-Pacific-dizisine-sansur_18546.html).

Gerçekten de, bir kitabın senaryolaştırılması sonucu çekilen bir filmde kitapta yer almayan bir yorumun dillendirilmesi ilginç. Üzerinde durulmaya değer. Bugün, dilbilim uzmanları ve imgebilim çalışanlar sayesinde hiçbir sözcüğün ve hiçbir imajın rastlantısal olmadığını biliyoruz. Sözcüklerimiz ve bu sözcükler ile yarattığımız imajlar bizim dünya görüşümüzün bir dışa yurumu ve bir tür kod ya da kısaltma niteliğindedir. *Pacific*’te karşılaştığımız İzmir yorumunun da kitapta olmadığı halde senaryoya girmiş olması elbette rastlantısal değil. Kasıtlı. Sahnenin bize anlatılan içeriğine dayanarak bu sahneyi yazan ya da filme monte edilmesini sağlayan kişinin Yunan asıllı olduğunu düşünmek olanaklı. Aynı şekilde, yukarıda alıntılarladığımız, filmin niçin sansürlenmiş olduğunu anlatan açıklamayı yazan kişinin de milli kimliğini tahmin etmek kolay. Yazar, hem 1940’ları anlatan bir filmde 1922’ye atıf yapılmasını, hem de bu atıfta Türklerin ‘barbar öteki’, yani yakıp-yıkan, istila eden taraf olarak gösterilmesini eleştiriyor. Ama çok kızdığı bir başka husus daha var: İzmir’in kimin olduğu konusu. Bu konu

biraz karışık. Atıfta bulunulan dönem T.C.'nin henüz kurulmadığı, Osmanlı'nın son dönemi. Şehir Yunanlılara ait değil ama henüz Türklerin de değil. Bir Osmanlı şehiri ve kaderi de yıkılmakta olan Osmanlı İmparatorluğu'nun kaderinden farklı olmayacak. Böyle olunca yazarımız da İzmir'in Türklere/bize ait olduğunu şu sözlerle hissettiriyor: "*Bir Anadolu kenti olan İzmir'den...*". Sansürü açıklayan satırlarda İzmir'in bir "Anadolu kenti" olmasından bahsedilişi de tıpkı filme giren diyalog gibi rastlantısal değil.

Oysa tıpkı Türkler gibi Yunanlılar da Anadolu/Anatoli sözcüğünü kullanırlar. Bu sözcük ile, her iki millet de, kendi yaşamış oldukları coğrafyayı anlatmak ister. Ama aynı sözcüğün Türklere ve Yunanlılara anımsattığı Anadolu bir hayli değişiktir. Türkler için Anadolu demek, yitip giden Balkan coğrafyasından sonra kurtarılan, üzerinde özgürce yaşanabilecek devletin kurulduğu vatan demektir. Yunanlılar için ise Anadolu/Anatoli demek, içinde yaşamış oldukları evleri, memleketleri demektir. Yüzyıllar boyunca kendilerine ait olmayan egemenlikler altında yaşayagelmiş Yunanlılar için memleket, devlet ya da ulusal sınırların kastedildiği vatan kavramlarından bağımsızdır (Millas, 2005:125-151). Yunanlılar özellikle yazın dilinde ve resmi metinlerde Anadolu kelimesinin eş anlamlısı olarak Küçük Asya kelimesini de kullanırlar.

Tıpkı Anadolu gibi İzmir de Türk ve Yunan anlatısında farklı anlamlarla yüklüdür. Türkler için önemli olan İzmir Yangını değildir, İzmir'in düşman işgalinden kurtuluşudur. Türk ordularının İzmir'e girişi Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması demektir. Bu olay Türk toplumsal hafızasında yeni ve mutlu bir başlangıca işaret eder: Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna.

Yunanlılar için ise asıl olan imge İzmir Yangınıdır. Bu konuda yazılan hemen bütün yazılar okuyucuya gayet trajik bir resim çizerler: İzmir Felaketini. Bu resimin merkezinde savaşın tüm yıkıcılığını yaşadığı belli olan kadın ve çocukları küçük kayıklara dolmuş bir halde, üzerinde dumanlar tüten İzmir'in açıklarında denizde çaresizlik içinde beklerken görürüz. İzmir Yangını, Yunan anlatısının çizdiği en popüler resimdir. Bu resim sayesinde Yunanistan'ı 1919 Anadolu işgaline götüren süreç daha az tartışılır, 1922 sonrası göçmen ve mübadillerin Yunan toplumunda yaşadıkları zorluklar gölgelenir. Yunanlı araştırmacı Anagnostopulu bu konuda şu yorumu yapar:

1922, milli anlatı içinde Türkler tarafından baba evinden kovulmanın yaşadığı trajik an oldu. Resmi Yunan anlatısı İzmir'den kaçan perişan haldeki insanlarla yüklü gemiler ve 1922'de yaşanan korkunç

olaylar üzerine kuruldu. Bu milli trajedi imajı, merkezinde göçmenlerin bulunduğu ve uzak geçmişten bugüne kadar süregelen Yunan trajedisi üzerine kurulu milli ve kültürel söylemi besledi. Göçmenler yerleştirildikleri kent ve köylerde ırkçılığa varabilecek çeşitli davranış biçimleri ile karşılaşmalarına rağmen, göçmenlik soyut bir kavram olarak milli anlatı ve resmi kültürel gerçekliğin aktarımı için büyük bir işlev gördü. Ne de olsa onlar büyük Yunanlılığın ve Yunan trajedisinin gerçek kanıtıydılar. Göçmenlerin ticari dehası, Küçük Asya'daki ekonomik başarıları ve burada geliştirdikleri uygarlık fazlası ile vurgulandı. Bütün bu unsurlar Yunan ulusunun büyüklüğünü gösteriyor ve aynı zamanda da Türklerin zorbalığını kanıtliyordu. Böylece, göçmenler sayesinde, büyük ölçüde de onların gıyabında, bir Elen Küçük Asyası yaratıldı. Merkezine de Türkler yüzünden yok olan en büyük, en zengin ve uygar kent, İzmir oturtuldu (Anagnostopulu, 2005:77).

1922, II. Dünya savaşı, Alman İşgali ve İç Savaş gibi yakın dönem Yunan tarihinin acı olaylarına göre daha eskilerde kalmıştır. 1922'nin anlatısı Yunan toplumunun bütünü tarafından aynı şekilde yorumlanmayan yakın tarihe (II. Dünya Savaşı, savaş sonrası yaşanan Alman İşgali, Direniş ve İç savaş) oran ile anlatılması daha kolay ve daha bütünleştirici bir konudur. Yunanlıların hepsinin neden Alman İşgaline karşı direnmedikleri ya da niçin İç Savaş'ta birbirlerini öldürdüklerini anlatmak belli zorluklar içerir. Üstelik, 1922'nin "ötekisi" Yunan toplumu içinden bir kesim değil Türklerdir. "Öteki"nin farklı bir milletten gelmesi 1922'nin tekrar tekrar anlatılmasını ve Yunan kimliğine ait anlatının yeniden kurgulanmasını kolaylaştırır (Papailias, 2001).

Yunanlıların memleketleri olarak gördüğü topraklardan 1914 ya da 1922 olayları nedeniyle sökülüşünü anlatan romanlar 1922'nin hemen ertesinde yazılmaya başlamıştır. Bu romanlar, bugün de Çağdaş Yunan Edebiyatı'nın hâlâ çok okunan kitapları arasındadır.

Pek çok sanatçı ürettiği eserlerde içinde bulunduğu toplumun anlatısını yeniden kurgular. Bu eserler içinde beliren ben ve 'öteki' ilişkisi aynı anlatıyı paylaşanlar arasında rahatsızlık yaratmaz. Hatta görülmez bile. Pek çoğumuz için bizim 'iyi', 'temiz' ve 'misafirperver' olmamız kadar diğerlerinin 'hain' ya da 'barbar' olması çok doğaldır. Asıl ilginç olan içinde bulunduğu toplumun anlatısını yeniden kurgulamayan eserlerdir. Bu makalede, romanlarında, memleketlerinden ayrılışları, 1922 ve İzmir Yangını konularında farklı anlatıları dillendiren üç yazarın eserlerine değinmek istiyoruz. Bu yazarlar Kosmas Politis, İlias Venezis ve Yorgos Theotokas'dır.

Her üç yazar da Anadolu kökenlidir. 1922 olayları ile memleketlerinden sonsuza dek ayrılmak zorunda kalmışlardır. Yazdıkları eserlerde kaybettikleri memleketlerini ve bu memleketler ile özdeşleşen çocukluk yıllarını yeniden kurgularlar. Bu eserlerde beliren anlatı, çoğunlukla, Yunan anlatısına muhalif bir anlatıdır. Bu anlatının içinde beliren ben ve 'öteki' ilişkileri de Yunan anlatısının çizdiği klişe ilişkilerden bir hayli farklıdır. Romanları okuduğumuzda 1922 ile sonlanacak süreci farklı bir şekilde yorumladığını görürüz.

Öncelikle, Kosmas Politis'in *Yitik Kentin Kırk Yılı. İzmir'in Hacı Frangu Semtinden* başlıklı romanında oluşan alternatif ve muhalif anlatıyı, bu anlatı içinde beliren ben ve 'öteki' ilişkisine değinmek istiyoruz.¹

2. Kosmas Politis ve Yitik Kentin Kırk Yılı. İzmir'in Hacı Frangu Semtinden

1888 Atina doğumlu Kosmas Politis İzmirliliği konusunda şunları söyler:

Her ne kadar Atina'da doğmuşsam da iki yaşından başlayarak İzmir'de yaşadım. Orada yetiştim, orada eğitim gördüm ve orada evlendim. Ve Türk ordularının şehre girmesinden 3-4 gün sonra oradan kaçtım. (Politis, 1995:1).

Kosmas Politis İzmir'deki Evangeliki Lisesi ve Amerikan Koleji'nde eğitim görmüştür. 1922 sonrasında Masalya, Paris ve Londra'da çeşitli bankalarda görev yapmıştır. 1924 yılında Yunanistan'a yerleşmiş ve bankadaki işini bırakmıştır. 1945-46 yıllarında Britanya Büyükelçiliği'nde çevirmen olarak çalışmıştır. Yunan Komünist Partisi'nin (KKE) bir üyesidir, daha sonra yine aynı çizgide hareket eden EDA'nın kurucu üyelerinden olmuştur. 1974 yılında hayata gözlerini kapamıştır. Yazarın gerçek ismi: Paris Taveloudis'dir. Edebiyat dünyası için seçtiği isim bize kişiliği hakkında da bilgi verir: Kosmo-politis, yani Dünya-yurttaş.

Yitik Kentin Kırk Yılı. İzmir'in Hacı Frangu Semtinden yazarın 1922 yılında ayrılmak zorunda kaldığı memleketine; İzmir'e adanmıştır.² Romanın ilk yayım yılı 1963'tür. Yani, yazarın kentini yitirdikten kırk yıl sonra yayımlanmıştır. Yazar Politis, kitabı altı kurşun kalem tüketerek bir

¹ Bu makalede kullanılan Yunanca kelimeler Türkçede okundukları gibi alınmıştır.

² Bu makalede yapılan atıflarda kitabın Türkçeye yapılan çevirisi kullanılmıştır. Yalnızca Türkçe çevirinin kapsamadığı, romanın Yunanca orijinalinde yer alan kısımlar tarafımızdan Türkçeye çevrilmiştir. Romanın Yunanca orijinali toplam 252 sayfadan oluşmaktadır.

solukta yazdığını söyler. Amacı kaybettiği İzmir'i tıpkı ölümlere gösterilen türden bir saygı gözeterek adını anmaksızın anlatmak, kaydetmek, başka bir deyiş ile ölümsüzleştirmektir.

Okuyucu, henüz kitabı okumaya başlamadan kitabın ilk sayfasında şöyle bir atıfla karşılaşır: “Memleketimde bana kendimi kul gibi hissettirmeyi başardılar.” Bu atıf Yunanlı okuyucu için bir hayli gariptir. Yunan ordusu, resmi Yunan anlatısına göre Anadolu'ya Osmanlı/Türk ‘boyundurluğu’ altında yaşayan, kul durumundaki Yunanlıları kurtarmak, onları özgürlüğüne kavuşturmak için gitmiştir. Peki o zaman yazara kendini kul gibi hissettiren kimlerdir? Onun kurtarıcısı olma görevini üstlenen Yunan ordusu mu? Yoksa yaşadığı yerdeki Osmanlı/Türk egemenliği mi? Yazar, kitabının başında yer alan röportajında ilk sayfadaki atıf konusunda sunları söyleyecektir:

Öncelikle, İzmir’de yaşarken kendimizi özgür hissediyorduk:Türkler bize hiçbir rahatsızlık vermiyorlardı, en azından 1914 yılına kadar [bu böyleydi]. Bu rahat yaşam ve bolluk hissi, şüphesiz, kapütüasyonlardan kaynaklanıyordu. Fakat Küçük Asya’nın derinliklerinde de Türkler ve Yunanlılar arasında huzur vardı. İzmir’e gelince, Türk nedir bilmeden yaşadığımızı söylemek isterim. Ama bunun tersine Yunan Yönetimi İzmir’e yerleştiğinde, öyle zamanlar oluyordu ki biz yerliler kendimizi –düşman olmasa da- yabancı bir işgalin altındaymış gibi hissediyorduk. Kendimi kul olarak hissetmem konusunda ise, bilmiyorum kaç göçmen bu görüşümü paylaşır. Ama emin olduğum birşey var ki [İzmir’in] bölgenin pekçok insanı benimle aynı görüştedir.” (Politis, 1990:6).

Roman kahramanlarından biri, bu türde kurgulanmış diğer romanlarda olduğu gibi, kentini kaybederek, şiddet ve cinsellikle tanışarak büyüyecek bir çocuk kahramandır. Hikâyenin zamanı 1901-1902 yılında başlar. Yazarın kaybettiği kentini kaydetme isteği romanın birbirinden bağımsız hikâyeler ile dolmasına neden olur. Bu doluluk okuyucunun anlatıyı takip etmesini zorlaştırır niteliktedir. Roman ile ilgili bir diğer ilginç nokta ise, 1901’lerde başlayan hikaye zamanının 7.ve 8. başlıkların arasına yerleştirilen bir Parodos/Ara ile kesilmesidir. Parodos’ta hikâyenin konusu, kahramanları ve zamanı değişir. Artık sokakları, insanları ve olayları ile 1922 öncesinin Hacıfrangu semti yoktur. Zaman birden romanın ilk yayımlandığı yıl olmuştur, yani 1963. Politis, 1922’ye, kaybettiği kentine dair düşüncelerini iki karakterin konuşması aracılığı ile okuyucuya aktarır. Bu karakterlerden biri tıpkı Politis gibi memleketini, evini yitirmiş olan bahçıvandır. Diğeri ise bir yazar. İzmir yangını sonrası bahçıvan kendine ait cennetten kovulmuş gibidir. İçi sıvalı, duvarları düzgün, çatısı kiremitten evini ve toprağı

bereketli bahçesini yitirmiştir. Bahçesi yerine saksıya diktiği sardunyalara ve sığındığı eğreti bir evi vardır. Politis, bahçıvan ile yazarın konuşmasında okuyucu gülümsetecek bir dil sürçmesi yaratır. Bu sözde dil sürçmesi esnasında bahçıvan zaptiye ile bekçiyi karıştırır. Daha önce evini elinden alan felaket ve otoritenin şimdi de sığındığı yeri elinden almasından korkmaktadır. Otoriteyi temsil eden kim olur ise olsun, ister bekçi ister zaptiye, bahçıvanın hayatına olumsuz bir etkisi olacağı aşıkardır.

Başka söyleyecek bir şeyim yok. Bahçemi gördün, kulübemi gördün. Şansın varmış ki yetişip gördün. Çünkü bir gün zaptiyeler-bekçiler demek istiyorum-yanında işçilerle gelip kulübeyi yıkacaklar. Tabii, bir kış gecesi ırmak onlardan çabuk davranıp bizi silip süpürmezse. (Politis, 1994:163).

Politis, pek çok Yunanlı yazarın aksine, yalnızca kendi göçmenliğinin sorunları ile meşgul değildir. Kitabının ikinci kısmı Yunanistan'dan, Teselya'dan ayrılmak zorunda kalan bir Türk'ün/Müslüman'ın memleket acısının anlatısı ile başlar. Bu Türk, Yunan tezlerini haklı çıkarmak üzere kurgulanmış bir karakter değildir. Yani, Yunan romanlarında görülen tipik 'öteki'nin tam tersidir. Zeki, duyarlı ve kültürlü biridir. Bu Türk ile konuşmaya başlayan Papa-Nikolas da tipik bir papaz değildir. Hassasiyetleri, insani duyarlılıkları ağır basan bir hümanisttir. Zaten romanın sonunda kendine dar gelen, kısıtlamalar getiren papaz cübbesini çıkaracaktır.

Bülbül başlıklı ikinci bölüm göçmen olmuş bir Türk'ün memleketini kaybetmekten ötürü duyduğu acıyı dile getirir:

Papazla sohbet ederken inadına ortaya bir kaç Türkçe sözcük atıyordu. Çünkü papa-Nikolas, Türkiye'de geçirdiği yirmibeş yıla rağmen yirmibeş Türkçe kelime öğrenememişti. Komiser mükemmel Yunanca konuşuyordu-yalnız Rumca'yı değil, edebi Yunancayı da. İkisi de hemşeri oluyorlardı. O Larisa'da, papa Nikolas ise oraya yakın bir köyde, Tapuklar'da doğmuştu. 1881'de Teselya Yunanistan'a geçtiğinde Hafız Efendi Beyoğlu onüç yaşında bir çocuktü. Yeni duruma, en azından görünüşte de olsa, belki ayak uydurabilirlerdi, ama babası Tahir Bey, hilalin yerinde istavroz görmeye üç yıldan fazla dayanamamıştı. Daha doğrusu, bir yıldan fazla dayanamamıştı, çünkü son iki yıl taşradaki konağına kapanmış ve şehre hiç inmemişti. Haç görmemek için gözlerini kapamış gibiydi ama çan seslerine kulaklarını tıkayamıyordu. Elleri kulaklarında minarenin tepesinden müminleri namaza çağıran ve İslam'ın büyüklüğünü ortalığa ilan eden müezzinin sesi ise yalnız hatıralarında kalmıştı. Türkler birer birer gittiler, müezzin de gitti. (...) Yalnız ilk karısının ve annesinin mezarlarını geride bırakıyordu Hafız efendi.

Belki bir gün onun ya da oğlunun geri dönmesi nasip olurdu. Allah büyüktü.” (Politis, 1994: 30)

Açıkça belli olduğu gibi yazar Türk’ü ötekileştirmek bir yana bir Türk ile empati kurabiliyor; bir Türk’ün memleketi saydığı Yunanistan’dan ayrılırken çekebileceği acıyı ve yaşayabileceklerini inandırıcı bir biçimde bize aktarıyor. Dahası aynı Türk karakterin kaybettiği kentine geri döndüğünde duyduğu acıları da anlatıyor:

Babasının konağını olduğu gibi ama bomboş bulmuştu. Zaten bütün şehir boşalmıştı, çünkü halk korkudan başka yerlere kaçmıştı. Ne kadar aradıysa da mezarları bulamamış, anasının mezarını bir kere daha görememişti. Mezarların bulunduğu yerler şimdi ekin tarlası olmuştu, ölülerin kemikleri nerede, bilemiyordun. Doğduğun o güzelim yerler burası mıydı? Mezarlıklar nerede, cami nerede, tekke nerede? (Politis, 1994: 31).

Açıkça belli olduğu gibi Politis’in ‘öteki’si milli bir öteki değildir. Aksine, yazar, evini yıkabilecek bir tehdit olarak algıladığı kolluk güçlerini ‘öteki’ olarak görmektedir.

Baştan sona bütün romanda Türk olduğu için kötü ya da eğreti çizilmiş tek bir insan tipi ile karşılaşmayız. Politis, Parodos bölümünde İzmir Yangını ile sonuçlanacak süre hakkında da yorumda bulunur:

1914'lere kadar bir Grekler çelebi idik. Güzelce ve mutlu olarak yaşayıp gidiyorduk. Ama 1914'te genç Türkler-yaşasın adalet, yaşasın hürriyet diyerek-Türkiye'yi Almanların eline teslim ettiler ve Almanlar, Rumları Küçük- Asya kıyılarından atacaklarını ilan ettiler. İşlerini iyi yaptılar; Türk halkını kışkırttılar ve ilk sürgünler o zaman başladı ((Politis, 1994: 169).

Bahçıvan İzmir Yangını’ndan kaçarken hamile olan karısının çocuğunu düşürdüğünü de anlatır. Kaybedilen çocuk erkek çocuktur, tıpkı kaybedilen memleket gibi bir daha yerine konamayacaktır.

Politis, memleketini kaybetmesine neden olanları, milliyetçiliği yine bahçıvanın ağzından eleştirir:

İşte o gün, bizim gazetelerden biri yeniden çıkmıştı. İlk ve son çıkışı oldu ya. Yunanlıların bizi aldattıklarını, Türklerin iyi insanlar olduğunu, aklımızı başımıza toplamamız gerektiğini yazıyordu. Bunu ve buna benzer sözleri hatırlıyorum, dinliyor musun? Düşün hele, üç yıl öncesine kadar hürriyet, şan, şeref, yüce millet, İstanbul’u ve Aya Sofya’yı alacağız, Türkleri Kızıl Elma’ya süreceğiz diye beynimizi yıkayanlar şimdi, yurdumuz Türkiye’nin koruması ve adaleti altında

huzur içinde işlerimize bakmamız gerektiğini yazıyorlardı-düşün hele, dinliyor musun?! (Politis, 1994:168).

Yunanlılar için siyasi söylem ile geçirilecek bir değişiklik bölge halkının evlerinden kovulmaları, doğmamış çocuklarının ölümleri ile sonuçlanacaktır.

Yazar yine bahçıvanın ağzından Anadolu'ya çıkan askerleri gönderenleri ve Yunan milliyetçiliğini suçlar. Politis'in bize çizdiği İzmir Yangını resmi Yunan anlatısının çizdiği resim ile taban tabana zıttır. Anadolu'ya çıkan Yunan ordusunu İşgal ordusu olarak niteler. Ordunun geri çekilirken halkı kaderine terk ettiğini, kendi adamları ile maddi kaynakları kurtarmayı tercih ettiğini uzun uzun anlatır:

Millet canını kurtarmak için şehre hücum etmiş. Görüyorsun, Yunan ordusunun şehri tutacağını sanmışlardı, İşgal Kuvvetleri Komutanlığındaki hainler günler öncesinden böyle garanti vermişlerdi. İşte deniz, işte liman demişlerdi, Yunan hükümeti vapurları gönderecek ve mültecileri alacak. Doğru, iki-üç vapur yolladılar, kendi adamlarını, yani İşgal Komutanlığında ve Yunan Merkez Bankasında çalışan kendi adamlarını kurtarmak için. (...) Paranın yanında insan hayatının değeri neydi ki? 'Bekleyin' diyorlardı bize, 'Yine geleceğiz. Yaşasın Yunanistan! (Politis, 1994:169-170).

Bölgede yaşayan bir Yunanlı olarak Yunanistan'ın bölgeyi idare etmesi için gönderdiği Stergiadis'i sert bir dille eleştirir. Dahası Yunanistan'ın Anadolu macerasının, Megali İdea politikasının ve rüyasının bölge insanının aleyhine olduğunu dile getirir. Türkler ile ilişkilerin bu yanlış politikalar nedeniyle geri dönülmeyecek bir şekilde bozulduğunu söyler. Vatan kazanmak söylemi ile izlenen politikanın kendilerinin Türkler ile iyi ilişkiler içinde yaşadıkları memleketlerinden sökülmelerine sebep olduğunu şu cümleler ile ifade eder:

İlk söz alan adamı Stergadis tokatlamış ve bütün heyeti kapı dışarı etmiş. Savaştan ve bu düşmanlıklardan önce Türkler bizi sayarlardı. Bunlarsa bu memlekete acımadılar, bu memleketin insanlarına acımadılar. Dinle beni, (...) düşündükçe anlıyorum ki vatan havadan sudan bir fikir değildir. Vatan şanlı şerefli bir geçmiş, mezarlar ve kırık dökük mermer taşları da değildir. Vatan toprak, memleket, tarlalar, denizler ve dağlar demektir. Vatan bugünkü insanlardır, bugünkü insanların mutluluğunu istemendir. (Politis, 1994:172).

Hacıfrangu'yu okuduğumuzda yazarın resmi Yunan anlatısını red ettiğini, eleştirdiğini hatta kınadığını görüyoruz. Politis bölge halkına en çok

zararı Megali İdea'yı hayata geçirmeye çalışan Yunan milliyetçiliğinin verdiği görüşündedir. Megali İdea'nın başarısız olması ise Yunan milliyetçiliği için bir yenilgi olabilir. Ama bölgede yaşayan Yunanlılar için evlerini, yaşamlarını kaybetmek demektir. Cennetten kovuluş ile eş değerdir. Bu tecrübenin "Vatan, büyüklük, şan ve şeref" ile hafifletilmesi ise olanaklı değildir. Yazar vatani bu yüce ama soyut kavramlarda değil insan mutluluğunda arar.

Politis'in çizdiği resim İzmir Yangını ile sonuçlanan resmi Yunan anlatısının çizdiği resimden bir hayli farklıdır. Politis resmi anlatıyı red etmekte, yaşadığı acıların bu resmi anlatının yaratmış olduğu milliyetçilikten kaynaklandığını açıkça söylemektedir. İzmir Yangını ile sembolleşen anlatıya muhalif ikinci bir anlatıyı kurgulamaktadır. Bu kurgunun içindeki Yunanlı'nın Türk ile olan ilişkisi de varsayılandan farklıdır. Politis için 'öteki' olan Türk değildir, milliyetçi söylemler ve kendine zarar veren kolluk güçleridir. Yazar ikinci bölümün başında gayet çarpıcı bir biçimde gösterdiği gibi Türk ile hem hemşeri olabilir ve hemşerisinin de memleketinden ayrılmak zorunda kaldığında duyduğu acıyı dillendirebilir.

3. İlias Venezis ve Eolya Toprağı

İlias Venezi 1904 yılında Ayvalık'ta doğmuştur. I. Dünya Savaşı'nın gelişi, Venezis'in ailesini hem göçe zorlamış, hem de birbirinden ayırmıştır. Babası yazarın kız kardeşlerinden biri ile Anadolu'nun iç bölgelerinde kalmış, annesi ise diğer altı çocuğu ile birlikte beş yıl kalacakları Midilli'ye sığınmıştır. Anne çocukları ile birlikte 1919 yılında tekrar Ayvalık'a döner, ancak *Eolya Toprağı* adlı romanda da göreceğimiz gibi kız kardeş Artemi, Midilli'de yaşanan İspanyol gripi nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Venezis 1922 yılında savaş tutsağı olarak alınmış, bu süreçte yaşadıklarını Numero 31328 adlı romanında anlatmıştır. Yazar, Yunanistan'ın Alman orduları tarafından işgali sırasında yaptığı bir protesto eylemi nedeniyle Alman askerleri tarafından tutuklanmıştır. Yaşamının son yıllarını sürdürmek ve ölmek için memleketi Ayvalık'a bakan Midilli adasını seçmiş, 1973 yılında hayata gözlerini yummuştur.

Venezis I. Dünya Savaşı sırasında yaşadığı memleketinden kopmanın acısını *Eolya Toprağı*³ adlı romanında anlatır. Başlıktan da belli olduğu gibi romanın merkezinde; *Eolya Toprağı* vardır. Bu toprakta⁴ yaşayan herşey ve herkes; insanlar, canlılar, dağlar, hayvanlar, toprak bir çocuğun ağzından okuyucuya nakledilir. On yaşındaki Petros'un gözü ile anlatılan Eolya

³ *Eser Yunancada ilk defa 1943 yılında yayımlanmıştır.*

⁴ *Ayvalık ve çevresi.*

Toprağı'ndaki yaşam, I. Dünya Savaşı başlamadan önce büyüdü bir masalı andırmaktadır. Savaşın gelişi ile bu büyü bozulacak, kahramanımız çocukluk yılları ile özdeşleşen toprağından ayrılmak zorunda kalacaktır.

Bu romanda da savaş gelmeden önce yaşanan cennetin anlatısı romanın neredeyse bütünü oluşturur. Bu cennetin içinde çeşitli etnik kimliklerde insanla karşılaşırız. Yazar kimi zaman dini isimler kullanır, Müslümanlar, Hıristiyanlar gibi, kimi zaman da Lazlar, Türkler, Yunanlılar, Ermeniler ve Yahudiler'den bahseder.

Romanın sonunda göçmen konumuna düşecek büyükbaba (Yanakos Bimbela) ve büyükanne masal kahramanlarını anımsatırlar. Olağanüstü güçlere sahiptirler. Yazar bize büyükbabanın ikinci çocuğunun doğumu sırasında yaşadığı bir olayı aktarır:

Laz korkunç bir Türk hayduttu; o yıllarda Bergama'dan hatta Kırkağaç'tan Edremit'e kadar olan yörede yaşayanlar adını duyduklarında ödleri kopardı. Çok sert ve kan döken bir insan olarak bilinirdi. Ne kendi ırkına ne de Hıristiyanlara acıdı. Böyle bir insanda Tanrı sevgisi olmayacağına inandıklarından herkes ona 'kafir' derdi. (Venezis, 1995:34).

Bu korkunç haydutun çiftliği basacağı haber alındı ise de karısı hamile olan Yanakos Bimbela kaçamaz. Ünü duyulmuş Laz haydutu gereğince karşılar; yemek verir ve ağırlar. Tam kendisinden istenen haracı verirken karısının doğum yaptığı haberi gelir. İşte o zaman Laz efe çok öfkelenir ve kendisine verilen altınları bir hizmetçi aracılığı ile evin hanımına gönderir. Venezis'in eserlerindeki Türk imajını incelemiş olan Herkül Millas bu sahne hakkında şu yorumu yapar:

Türk diye algılanan Laz ise belki romanın en mert insanlarından. Rum ile Türk karşı karşıya geldiklerinde mertlik ve insan gururu kazanır. Haydut'un parayı büyükbabaya vermemesi, ama hizmetçiye teslim etmesi gerçek bir soyluluğun inceliğini gösterir. (Millas 1998:21).

Eolya Toprağı'ndaki kişiler içinde buldukları coğrafyaya, tarihe ve psikolojik koşullara göre davranırlar. Yazar hiç etnik isim vermeksizin Eolya Toprağı'nda yaşayan insanları ve onların davranışları hakkında şu yorumu yapar:

Farklı bölgelerden pek çok insan toprağımızda çalışmaya geliyorlardı; kimileri Ege'den gelen adalılar, kimileri de Anadolu'nun uzak yerlerinden gelen toprak insanları idiler... Adalılar gemilerde yaşadıkları maceraları anlatırlardı: deniz kızlarını ve korsanları,

hikayeleri neşeli idi. Toprağın insanları ağırbaşlı kimselerdi. Kaçakçılık, kervanları taşıyan develer hakkında konuşurlardı. (Venezis,1995:74).

Eolya Toprağı'ndaki karakterler milli kimliklerinden bağımsız olarak davranırlar. İyi ya da kurnaz-kötü olmaları ait oldukları etnik gruba göre değil içinde buldukları şartlara göre farklılık gösterir. Olayları anlatan çocuk kahraman bize Ali adında iki devecinin hikâyesini de aktarır. Bu Alilerden biri adeta bir azizmişçesine tasvir edilir:

Kırk yaşlarında bir adamdı. Ufak-tefek, üstünde başında olmayan biri... Kafasını ve yüzünü örten saçları ve sakalları kırçıl kırçıl idi. Ama yüzü ışık saçardı, nurlu idi. Kahverengi gözleri ışıltılı idi. Adı Ali idi. (Venezis,1995:76).

İyi yürekli bu adam elindeki beyaz deveyi diğer Ali'ye kaptırmıştır. Diğer Ali ise kurnazdır. Bu özelliği geldiği farklı ırk ya da dinden kaynaklanmaz. Yaşadığı koşullar, hayat tecrübesi onu daha kurnaz yapmıştır: "Diğer Ali pek çok uzak yerlere gitmiş daha akıllı ve gözü açık olmuş idi" (Venezis,1995:82).

Venezis bize bölge halkının Çakıcı'yı azizler ile nerede ise bir tuttuğunu aktarır:

Çakıcı'nın hayatı ve yaptıkları işleri anlatırlardı, Küçük Asya'nın bu efsanevi kahramanı hakkında, Azizlerin hayatlarını ve gösterdikleri mucizeleri anlatırlardı. (Venezis,1995:74).

Kitabın son iki bölümünde savaşın Eolya Toprağı'na ulaşan etkileri anlatılır. *1914 Yazı: Keskin Silahın Kurşunu Toprağa Düşüyor* başlıklı bu bölümde Eolya Toprağı'ndaki yaşamın büyümesi sonlanmıştır. Eolya Toprağı, artık, alışılmadık ölümlerin, silahlı saldırıların yaşandığı, korku ve dehşet dolu bir yer haline gelmiştir. Yazar bu bölümde kitabın iki okumuş kişisi, yaşlı Vilaras ve İskoçyalı bir genç kızın ağzından yaşanan gelişmeleri açıklar:

Fakat yaşlı Vilaras basit bir adam değildi. Bilgi dolu kitapları okuyor, Avrupa'dan gelen gazeteleri takip ediyordu, herşeyi biliyordu.

-Komşum geldi! Sana geldi diyorum. Hıristiyanların yerlerinden edilmeleri... Olayların Kozakia'da, hatta daha öteelerde başladığını öğrendim. Çok yakında sıra bize de gelir! Sıra çok yakında bize de gelecek. Yerimizden yurdumuzdan olacağız.

Sarayova kıvılcımı alev olmuş geliyordu, zavallı büyükbaba ile büyükanne, basit insanlar, olup bitenleri nereden bileceklerdi. (Venezis,1995:272).

İskoçyalı kız da Bosna'da yaşananların etkisinin Tuna'dan buldukları yere ulaştığını, yaşadıkları masalsi hayatın artık eskisi gibi devam etmeyeceğini açıklar. Zaten ilk defa bu bölümde Bosnalı Türklerin varlığından haberdar oluruz. Yazar bize hem Bosnalı Türklerin başına gelenleri anlatır, hem de Bosnalı Türklerin yaptıklarını:

Boşnaklar gelmişlerdi, Bosna'nın Türkleri. Sahip oldukları herşeyi, kulübelerini ellerinden almışlardı. Boşnaklar silah kuşanmış zeybeklerle birlikte yakıp yıkıyor, adam öldürüyorlardı.

Buydu. Yaşadıkları yerde, Kimintenia'da da Hıristiyanları kovmaya başlamışlardı. Kıvılcım uzaklarda çıkmış ve yaşadıkları yere kadar ulaşmıştı." (Venezis,1995:106).

Romanın son sayfalarında Türkler ile Yunanlılar arasında yaşanan çatışmalar anlatılır. Son sahnede ise denizde, bir kayığın içinde evlerini geride bırakarak kaçan Büyükanne ve büyükbabayı görürüz. Büyükanenin koyundaki küçük torbanın içinde memleketinin, evinin toprağı vardır.

Venezis *Eolya Toprağı* adlı romanında kendisini derinden etkileyen bir olayı anlatmaktadır: çocukluk yıllarını geçirdiği memleketinden ayrılışının hikâyesini. Bu hikâyenin içindeki kişiler stereotip olmaktan çok uzaktır. İki deveciden biri bir aziz gibi saf iken, çok yerler görmüş diğeri tecrübeli ve kurnazdır. Haydut olarak anılan Laz/Türk'ün bir beymiş, aristokratmışçasına hareket ettiğini görürüz. Yaşananlar, *Eolya Toprağı*'ndaki Türkler ile Yunanlıların ilişkileri dış dünyadan bağımsız ilişkiler değildir. Aksine, Bosna'daki savaş, Bosnalı Türklerin başına gelenler, Anadolu'da, Eolya Toprağı'nda yaşayan Yunanlıların/Hıristiyanların da kaderini belirleyecektir.

4.Yorgos Theotokas ve Leonis

Yorgos Theotokas 1905 yılında İstanbul'da doğmuştur. Avukat olan babası Patrikhane'nin danışma kurulu üyesidir. Venizelos tarafından Lozan görüşmelerinde Yunanistan'ı temsil etmek üzere görevlendirilmiştir. Theotokas 1911'de Zamaria İlkokulun'a, 1914 yılında ise Fransız Koleji'ne gider. 1922 yılında İstanbul'dan ayrılmış, yine aynı yıl Atina'da Hukuk Fakültesi'ne yazılmıştır. 1929 yılında Yunan Edebiyatında yeni bir dönemi müjdeleyen *Özgür Düşünce (Elefthero Pnevma)* adlı deneme kitabı yayımlanmıştır. Yazar, 1940 yılında gönüllü olarak orduya katılmıştır. Hayata 1966 yılında Atina'da veda etmiştir.

Anlatının merkezinde *Leonis* adlı küçük bir çocuk vardır. Kahramanı ile aynı adı taşıyan bu kitap kısalığı⁵ sıkı örülmüş kurgusu, gerçekçi ve satirik anlatımı nedeniyle pek çok eleştirmen tarafından “nuvel” olarak da nitelendirilir.

Kitabın anlatısı da kahramanının/yazarın hayatı gibi iki parçadan oluşur. Kitabın neredeyse tümünü oluşturan ilk parça kayıp bir cennetin hatırası, güzellemesi olarak nitelenebilir. Yazar bu kısımda en büyük tutkusu resim çizmek olan Leonis’in Birinci Dünya Savaşı yıllarında İstanbul’da geçirdiği mutlu çocukluk yıllarını anlatır. Her şey; kişiler, olaylar, ve mekanlar masalsi, masum ve büyüldür. Ama bu mutlu çocukluk birdenbire bir bıçakla kesilircesine 1922 yılında son bulur. Leonis/yazar, 1922 ile kabuğundan kopmak; İstanbul’dan ayrılıp Atina’ya yerleşmek ve ‘büyüme’ zorunda kalmıştır. Büyü kaybolmuştur. Kitabın son on sayfasında Leonis’in yeni bir kimlik oluştururken yaşadığı sancılı sürecin anlatısı yer alır.

Kahramanımızın geldiği aile ve yaşadığı çevre dönemin elit sınıfına aittir: Taksim Bahçesi, Kolej ve yazın gidilen ada. Bu çevrede dönemin seçkin aileleri ve onların çocukları vardır. Yazar kaybettiği şehrini hâlâ capcanlı anımsadığı ve anlatmak istediği için anlatılarında, kimi zaman, ikinci tekil şahısta ve geçmişte devam eden zaman kullanır:

Taksim Bahçesi başlı başına bir dünyaydı. İçeri girmek için bilet satın alman gerekirdi. (...)Bahçeye girer girmez karşında uniforma giymiş eli sopalı bekçileri görürdün. (Theotokas, 2008:35)

Merkezinde Taksim Bahçesi’nin ve okulunun olduğu bu romanda Türk karakterler yoktur. Kısa atıflar içinden genel olarak belirirler. İlk buharlı geminin Boğaz’dan geçtiği gün, Leonis Türk ve Yunan köylüleri görür:

Bütün köyler alt-süt olmuş, tüm halk, grup kıyıları doldurmuştu. Yunanlılar ve Türkler, başlarında Papazları ve Hocaları ile vapurun geçişini izlemeye gelmişlerdi. Herkes dünyanın sonunun geldiği konusunda hem fikirdi. Katina ise derin düşünceler içinde kafasını sallayıp duruyordu. Leonis içinden bunun dünyanın sonunun gelmesi için bir neden olmadığını düşünüyordu. (Theotokas, 2008:29).

⁵ Yunanca ilk defa 1940 yılında yayımlanan *Leonis* toplam 194 sayfadır. Türkçeye *Leonis. İstanbul Hatırası* adıyla çevrilmiştir, Burada yapılan alıntılar kitabın Türkçe çevirisinden alınmıştır.

Romanda kimi kez bekçilik yapan Türklerin varlığından söz edilir (Theotokas, 2008:27). Bu bekçiler görevleri ya da etnik kimlikleri nedeniyle olumsuz kişiler olarak çizilmezler.

Uzaktan ve çok kısa bir şekilde değinilen Türkler ise şehrli Türklerdir. Leonis'in gittiği Taksim Bahçesi'nde orkestrayı İhsan Bey adında bir Türk'ün yönettiğini okuruz:

Bu sahnede orkestrayı Pazar günleri meşhur Türk maestro İhsan Bey yönetirdi; herkes aşağıda toplanır onun orkestrayı yönetmesini izlerdi. İhsan Bey'in bagetleri ile yaptığı hareketler seyre değerdı. Daha ileride bambaşka bir dünya vardı. Çınar ve kestane ağaçlarının altında küçük masalar, hasırdan yüksek sandalyelerin ve çiçeklerle süslenmiş masaların bulunduğu bir açık hava barı... Hasır şapkalar, yakası dimdik kolalanmış koyu renk ceket ve beyaz keten pantolon giymiş genç erkekler... (Theotokas, 2008:38).

Bir başka seferinde Yunanlı bir kadını, yaşmak kullanmayı bırakan, yaşmak yerine tül kullanan Türk kadınlarına benzeter:

Pithia, yaşlı, zayıf ve narin yapılı bir kadındı, yüzünde bir hüzün ifadesi vardı. Yeşil bir roba giymişti, saçlarını tıpkı yaşmak kullanmayı bırakan şık Türk kadınlarının yaptığı gibi bir tülbentle bağlamıştı. Leonis içeri girip de asker selamı verince kadın ona gülümsedi ve yaklaşması için işaret etti. Leonis biraz sikkındı, böyle birşey hayatında ilk defa başına gelecekti; biri ona kaderini söyleyecekti. (Theotokas, 2008:108).

İzmir ve Yunanistan'ın Anadolu macerası uzakta cereyan eden, haber alınan olaylardır. Yirminci bölümün sonunda Leonis hayranlık duyduğu rol modelinin, Pavlos Proios'un Küçük Asya'da öldüğünü öğrenir. Yıkılır. Yirmi birinci bölümde ise kendini Omonia'da, kirli bir otele göçmen olarak bulur. Sahip olduğu herşeyi kaybetmiştir. Çevresine karşı ilgisizdir. 1922 sonrası neler hissettiğini şu sözlerle açıklar:

- Bilmiyorum. Sadece zaman zaman kendimi kabuk değıştiren, eski derisini bırakmış bir yılan gibi hissediyorum. Yeni derim henüz oluşmadı ve herşey canımı yakıyor, acı çekmeme sebep oluyor. Bu derinin yeniden oluşacağından da emin değilim. (Theotokas, 2008:185).

Bu romanda, yani Leonis'in küçük ve elit dünyasında Türkler karakter olarak yoktur. Ama Theotokas'ın birkaç cümle ile kısacık değindiği Türkler şehrli Türklerdir. Maestro olan bir Türk Yunan romanlarında sıklıkla rastlanmaz. Türkleri resmi Yunan anlatısından öğrenen yazarlar Türkler için

ağalık, paşalık, askerlik ya da rençberlik gibi meslekleri uygun görürler. Oysa Leonis'in küçük dünyasının içinde yer almayan ama uzaktan gördüğü Türkler şehirli Türklerdir.

1922, Leonis yani Theotokas için milli bir olay, milli bir trajedi değil, kişisel bir trajedir. 1922 ile doğduğu şehri ve çocukluğu ile özdeşleşen şehri kaybetmiştir. Yunan tarih yazıcılığının ya anlatısının 1922 ya da göçmenlik konularında oluşturduğu dil, anlatı Theotokas için ne önemlidir, ne de inandırıcı. 1922'nin iç dünyasında yaratmış olduğu sarsıntı, kopuş ile ilgilidir. *Leonis*'te kendi İstanbulu'nu, çocukluğunu ve 1922 ile bütün bunlardan kopuşunu anlatır.

4. Sonuç

Burada eserlerine değinilen her üç yazar için de savaş soyut bir olay değildir. Aksine, yaşamak zorunda kaldıkları I. Dünya Savaşı ve 1922 hayatlarını temelinden değiştirmiştir. Savaş yüzünden doğdukları şehirleri, evlerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Yalnız burada değinilen romanlarda değil, yazdıkları hemen hemen bütün eserlerde bu zorlu kopuşun izlerini görürüz. Ama yukarıda kısaca değinilen her üç roman da yazarların kaybettikleri memleketleri ile özdeşleşen çocukluk yıllarına adanmış romanlar niteliğindedir. Ortak özellikleri vardır: bir çocuğun ağzından anlatılır. Romanın nerede ise bütünü mutlu çocukluk yıllarının anlatıldığı kayıp memlekette geçer. Yazarların romanları için seçmiş oldukları başlıklar, bize hangisinin daha önemli olduğunu, anlatının merkezinde bulunduğunu da gösterir. Politis'in ana kahramanı Hacıfrangu semti, Venezis'inki Eolya Toprağı iken, Theotokas'ın anlatısının merkezinde Leonis vardır. Seçilen başlık romanın içeriğini, dilini ve kurgusunu da belirler. İlk iki romanda bir bölge ve bu bölgenin insanları anlatılırken Leonis'te çocuk kahramanın dünyası ön plandadır. Dolayısıyla ilk iki roman çeşitli hikayeler, birbirinden bağımsız karakterler ile dolu iken, Leonis daha sıkı örülmüş bir kurguya sahiptir. Ama hepsinin amacı ortaktır: bir felaket ile yitirdikleri memleketlerini ve çocukluklarını anlatmak. Yaşadıkları felaket yalnızca memleketlerini değil, çocukluklarını da ellerinden almıştır. Hacıfrangu hariç diğer iki romanda olaylar kronolojik bir sıra takip eder ve felaket romanın son sayfalarında anlatılır. Her üç yazar da memleketlerini kayıp bir cennet olarak görürler, kayıp cennetin anlatıldığı bölümler çocuksu bir masumiyet, neşe ve mutluluk doludur.

Bu üç yazar arasından Yunan milliyetçiliğini, Megali İdea'yı en açık bir şekilde eleştiren Kosmas Politis'dir. Theotokas bu konuda susmayı tercih ederken, Venezis yaşananları; I. Dünya Savaşını, dünyadaki gelişmeler içinde anlamayı ve anlatmayı seçer.

Politis, Venezis ve Theotokas için Türkler yabancı, milli anlatının çizdiği ve biçimlendirdiği soyut bir değer değildir. Kimi zaman uzaktan gördükleri, kimi zaman da tanıdıkları, hikâyesini bildikleri elle tutulan insanlardır. Bu insanların Yunan anlatısının çizdiği 'öteki' imajına uymadığı açıktır. Yazarlar kendi bildikleri Türkleri anlatmaktadırlar. Eserlerindeki hiçbir etnik grup milli klişeler içinde davranmaz. Hatta, Yunan milliyetçiliğini çok sert bir dil ile eleştiren Politis bize Yunan edebiyatında belki ilk defa bir Türk'ün kayıp memleketi için, Yunan topraklarında, bıraktığı Theselya'dan ayrılmaktan ötürü duyduğu acıyı anlatacak kadar cesurdur.

Hacıfrangu, Eolya Toprağı ve Leonis'in bugün de Yunan edebiyatının okunan, sevilen romanları arasında olmasında yazarlarının samimi olmalarının; kendi dünyalarını ve kendi anlatılarını aktarmalarının payı vardır. Bu romanları okuyan pek çok kimse de belki Seferis'in dizelerinde yer aldığı gibi İzmir'i kimin yaktığı sorusu ile ilgilenmek yerine, farklı bir anlayış ve farklı bir anlatı arıyorlardır.

KAYNAKÇA

- ANAGNOSTOPULU, Athanasia. (2005). “Göçmen Yerleşiminin Toplumsal ve Kültürel Etkileri”. *Yeniden Kurulan Yaşamlar*. (Der. Müfide Pekin). içinde (75-83)., İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- MİLLAS, Herkül. (1998). *Ayvalık ve Venezis. Yunan Edebiyatında Türk İmajı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- MİLLAS, Herkül. (2002). *İkones ton Ellinon kai ton Turkon*. Athina: Aleksandrei
- MİLLAS, Herkül. (2005). “Türk ve Yunan Edebiyatında Mübadele Benzerlikler ve Farklar”. *Yeniden Kurulan Yaşamlar*. (Der. Müfide Pekin). içinde İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- PAPAIİLİAS, Penelope. (2001). “Mülteci Belleği veya Bir Yunan Kurumu Üzerine Notlar”. *Hatırladıklarıyla ve Unuttuklarıyla Türkiye'nin Toplumsal Hafızası*. (Der. Esra Özyürek). içinde (267-299). İstanbul: İletişim Yayınları.
- POLİTİS, Kosmas. (1994). *Yitik Kentin Kırk Yılı. İzmir'in Hacı Frangu Senti'nden* (Çev. Osman Bleda). İstanbul: Belge Yayınları.
- POLİTİS, Kosmas. (1995). *Stu Hacı Frangu*. Atina: İpsilon Vivlia.
- THEOTOKAS, Yorgos. (1990). *Leonis*. Estia.
- THEOTOKAS, Yorgos. (2008). *Leonis. İstanbul Hatırası*. İstanbul: Can Yayınları.
- VENEZİS, İlias. (1995). *Eoliki Gi*. Estia.